

5. Sociální služby

Poskytování sociálních služeb v České republice je vymezeno zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, dále podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.

Základními činnostmi při poskytování sociálních služeb jsou: pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Obsah základních činností u jednotlivých druhů sociálních služeb stanoví příslušný prováděcí předpis.

Sociální služby zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence a podle místa jejich poskytování jsou členěny na:

- terénní služby, které jsou poskytovány v prostředí, kde člověk žije, tj. především v domácnosti, v místě, kde pracuje, vzdělává se nebo tráví volný čas (např. pečovatelská služba, osobní asistence či terénní programy pro ohroženou mládež),
- ambulantní služby, za kterými člověk dochází do specializovaných zařízení (poradny, denní stacionáře nebo kontaktní centra),
- pobytové služby, které jsou poskytovány v zařízeních, kde člověk v určitém období svého života celodenně, respektive celoročně žije (domovy pro seniory či pro lidi se zdravotním postižením, tzv. chráněné bydlení pro lidi se zdravotním postižením či azylové domy).

Uživatelé sociálních služeb

V roce 2016 bylo v Libereckém kraji zřízeno celkem 130 zařízení sociálních služeb, mezi které například patřilo 21 sociálních poraden, 12 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, 10 domovů pro osoby se zdravotním postižením, 13 domovů se zvláštním režimem, 9 denních stacionářů, 7 sociálně terapeutických dílen, 1 terapeutická komunita. V našem kraji nebylo zřízeno zařízení pro krizovou pomoc.

Osobní asistence se poskytuje v přirozeném sociálním prostředí osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, a to v předem dohodnutém rozsahu, čase a za úhradu. V roce 2016 tuto službu v Libereckém kraji využívalo 49 osob ve věku do 18 let a 471 dospělých, přičemž 86 žadatelům nebylo vyhověno.

Odlehčovací služby jsou terénní, ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, o které jinak pečuje osoba blízká v domácnosti. Cílem služby je umožnit pečující osobě nezbytný odpočinek a také tato služba se poskytuje za úhradu. V roce 2016 ji v Libereckém kraji využívalo 10 mladistvých ve věku do 18 let a 397 dospělých osob. Ve sledovaném roce bylo v našem kraji evidováno 104 neuspokojených žadatelů o odlehčovací služby.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi byly v roce 2016 v Libereckém kraji poskytnuty 597 mladistvým. Jsou to terénní, popřípadě ambulantní služby bez úhrady poskytované rodině s dítětem, u kterého existují rizika ohrožení jeho vývoje, nebo je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě obtížné krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.

Pečovatelská služba je terénní nebo ambulantní služba, která je poskytována osobám, majícím sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, a rodinám s dětmi, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba se poskytuje zpravidla za úhradu. V Libereckém kraji ji v roce 2016 využívalo 4 230 osob a nebyla poskytována žádným mladistvým.

V azylových domech Libereckého kraje našlo v roce 2016 útočiště celkem 9 dětí a mladistvých. Službu denních a týdenních stacionářů využívalo 73 mladých klientů, centra denních služeb navštěvovalo 17 mladistvých a služby pracoviště rané péče využívalo 227 osob do 18 let. V domech na půli cesty byl ubytován pouze jeden mladistvý, v domovech pro osoby se zdravotním postižením bylo umístěno 28 osob do 18 let. Celkem 482 dětem a mladým do 18 let byly poskytnuty služby sociálních poraden.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem a mládeži ve věku od 6 do 26 let ohroženým sociálním vyloučením. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí. Tato služba se poskytuje bez úhrady. V Libereckém kraji využilo služeb nízkoprahových zařízení celkem 757 osob ve věku do 26 let, z toho 682 mladistvých do 18 let. Ke konci roku 2016 bylo v Libereckém kraji evidováno 37 neuspokojených žádostí o tuto službu.

Příspěvek na péči je určen osobám starším 1 roku, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb v rozsahu stanoveném stupněm závislosti podle zákona. V Libereckém kraji ho v roce 2016 měsíčně pobíralo v průměru 1,5 tis. příjemců ve věku 1–17 let.

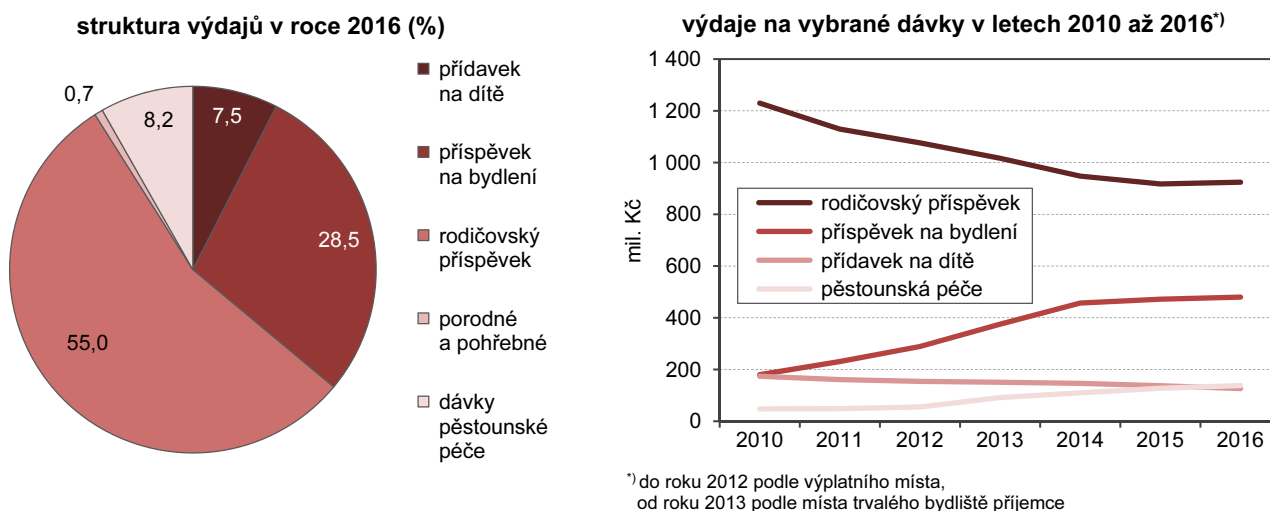
Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče, příspěvek na péči

Dávky státní sociální podpory se poskytují podle zákona číslo 117/1995 Sb. a může o ně požádat fyzická osoba, která splňuje podmínky, tímto zákonem stanovené. V rámci státní sociální podpory je možné získat příspěvek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče a pohřebné.

V roce 2016 bylo v Libereckém kraji vyplaceno na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče celkem 1 681,1 mil. Kč. Více než polovina z celkové částky byla vyplacena na rodičovský příspěvek (55,0 %), na který má nárok rodič, který po celý kalendářní měsíc, celodenně a řádně pečuje o dítě do 4 let věku nebo o dítě do 10 let, je-li dítě dlouhodobě zdravotně postižené. V případě rodičovského příspěvku nejsou sledovány příjmy rodičů.

Graf 5.1 Výdaje na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče v Libereckém kraji

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Druhou nejrozšířenější sociální podporou v Libereckém kraji byl příspěvek na bydlení, když v uplynulém roce bylo potřebným vyplaceno 479,7 mil. Kč (28,5 % z celkového objemu dávek). Na ten má nárok vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu a jehož náklady na bydlení přesahují 30 % příjmů (v Hlavním městě Praze 35 % příjmů) a zároveň jsou nižší než tzv. „normativní náklady“ stanovené zákonem. Příjem rodiny se zkoumá za předchozí kalendářní čtvrtletí a počítají se do něj i příspěvek na dítě a rodičovský příspěvek.

Tab. 5.1 Vybrané dávky státní sociální podpory podle okresů

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

	Počet vyplacených dávek (tis.)					Výdaje na dávky (tis. Kč)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Přídavek na dítě										
Liberecký kraj	258,1	252,1	245,0	229,5	211,8	154 062	150 637	146 478	137 346	126 432
v tom okresy:										
Česká Lípa	71,4	70,3	70,0	64,6	58,7	42 513	41 993	41 765	38 619	35 019
Jablonec nad Nisou	58,6	57,7	55,6	53,0	49,5	35 034	34 588	33 292	31 801	29 533
Liberec	86,8	84,3	82,3	79,1	73,9	51 569	50 107	49 044	47 156	43 945
Semily	41,2	39,7	37,1	32,8	29,7	24 946	23 949	22 378	19 769	17 935
Rodičovský příspěvek										
Liberecký kraj	159,9	149,4	141,2	137,9	137,4	1 075 891	1 016 715	947 552	917 364	924 222
v tom okresy:										
Česká Lípa	38,3	35,7	32,9	31,7	31,3	250 499	236 599	216 282	208 078	208 147
Jablonec nad Nisou	32,2	30,6	29,2	28,8	28,7	215 719	208 396	193 611	187 984	189 593
Liberec	64,6	60,0	57,2	56,0	55,9	437 570	410 295	386 852	375 675	377 530
Semily	24,8	23,1	21,9	21,3	21,4	172 103	161 426	150 807	145 627	148 952

Přídavek na dítě, který je vyplácen rodinám, jejichž čistý příjem nepřesahuje 2,4násobek životního minima rodiny, představoval ve struktuře výdajů na státní sociální podporu a pěstounskou péči v Libereckém kraji 7,5 % (126,4 mil. Kč). Na dávky pěstounské péče bylo z celkové částky vyplaceno 138,2 mil. Kč (8,2 %).

Počet i výše vyplacených přídavků na děti v Libereckém kraji má od roku 2008 trvale klesající tendenci, v roce 2016 byla ve srovnání s rokem 2008 vyplacena dávka o více než polovinu nižší (méně o 137,9 mil. Kč, tj. 52,2 %). Opačný trend se v našem kraji projevil u počtu i ve výši vyplacených dávek pěstounské péče, na kterých bylo v roce 2016 vyplaceno 3,3 krát (o 96,8 mil. Kč) více než v roce 2008.

Pěstounská péče a ústavní výchova

Náhradní rodinnou péči upravuje zákon 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí a občanský zákoník č.89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Existují čtyři typy náhradní rodinné péče: osvojení (adopce), pěstounská péče – dlouhodobá nebo dočasná, poručnictví a svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče.

Počet dětí v náhradní rodinné péči se v Libereckém kraji dlouhodobě zvyšuje. V roce 2016 bylo v náhradní rodinné péči umístěno 892 dětí a oproti roku 2008 se jedná o více než dvojnásobný počet. Stejně se vyvíjel i relativní ukazatel, počet dětí v rodinné péči v přepočtu na 1 000 osob ve věku 0–18 let ve stejném časovém horizontu vzrostl ze 4,4 ‰ na 10,4 ‰. V mezikrajském srovnání byl v roce 2016 v Libereckém kraji počet umístěných dětí 6. nejnižší. Nejméně dětí v náhradní rodinné péči bylo zaznamenáno v Kraji Vysočina (598 dětí) a ve Zlínském kraji (628 dětí), naopak nejvíce v kraji Moravskoslezském (3 270 dětí) a Ústeckém (2 576 dětí).

Tab. 5.2 Pěstounská péče a ústavní výchova

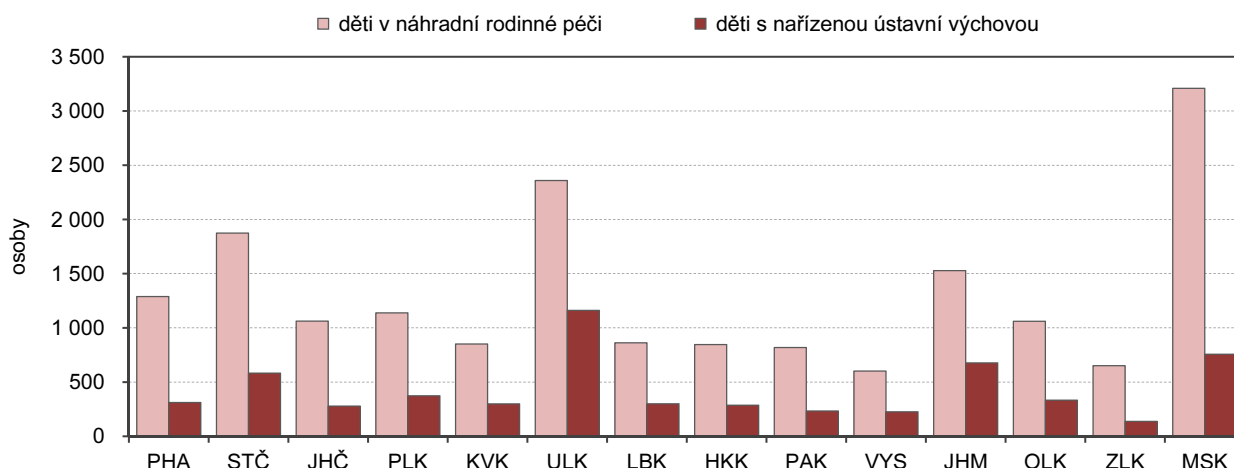
Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Děti v náhradní rodinné péči	382	692	697	709	724	760	842	862	892
na 1 000 osob ve věku 0–18 let	4,4	8,0	8,1	8,3	8,5	9,0	9,9	10,1	10,4
Děti s nařízenou ústavní výchovou	394	375	341	315	293	296	259	300	319
na 1 000 osob ve věku 0–18 let	4,5	4,3	4,0	3,7	3,5	3,5	3,1	3,5	3,7

Pozitivní vývoj byl v našem kraji zaznamenán u dětí s nařízenou ústavní péčí, když se jejich počet od roku 2008 do roku 2016 snížil o 19,0 % a podíl dětí s nařízenou ústavní výchovou na 1 000 osob ve věku 0–18 let poklesl ze 4,5 ‰ na 3,7 ‰.

Graf 5.2 Pěstounská péče a ústavní výchova podle krajů v roce 2015

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

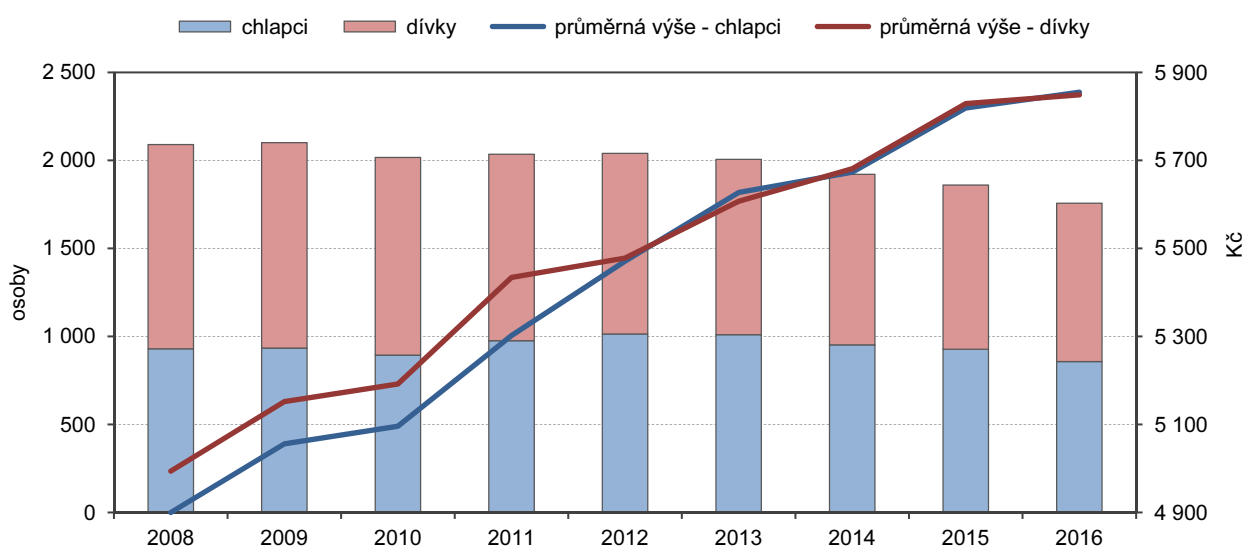
Ústavní výchova je opatření, které soud může nařídit, jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit. Učini tak zejména tehdy, kdy předchozí opatření nevedla k nápravě. V roce 2016 bylo v Libereckém kraji v nařízené ústavní péči umístěno 319 dětí. Mezi kraji to byl sedmý nejvyšší počet, přičemž nejvíce dětí s nařízenou ústavní výchovou bylo evidováno v Ústeckém kraji (1 222 dětí), nejméně pak ve Zlínském kraji (127 dětí).

Sirotčí důchody

Sirotčí důchod je druh pozůstalostního důchodu, na který má nárok, za podmínek stanovených zákonem, nezaopatřené dítě, a to jak nezletilé, tak i zletilé, mladší 26 let. V Libereckém kraji počet příjemců sirotčího důchodu postupně klesá. V prosinci 2016 byl vyplácen 1 757 příjemcům, tj. o 13,9 % méně než v prosinci 2012. Naopak postupně roste jeho průměrná měsíční výše, a to z 5 475 Kč v roce 2012 na 5 852 Kč v roce 2016 (tj. nárůst o 377 Kč a 6,7 %).

Graf 5.3 Sirotčí důchody podle pohlaví v Libereckém kraji (prosinec)

Pramen: Česká správa sociálního zabezpečení

Tab. 5.3 Sirotčí důchody podle okresů (prosinec)

Pramen: Česká správa sociálního zabezpečení

	Příjemci					Průměrná měsíční výše (Kč)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Liberecký kraj	2 040	2 006	1 921	1 860	1 757	5 475	5 617	5 677	5 824	5 852
v tom okresy:										
Česká Lípa	552	525	504	468	433	5 408	5 533	5 590	5 782	5 730
Jablonec nad Nisou	421	419	390	382	368	5 451	5 581	5 644	5 818	5 942
Liberec	741	755	724	716	685	5 444	5 605	5 652	5 794	5 821
Semily	326	307	303	294	271	5 687	5 840	5 923	5 971	6 001

Držitelé průkazů zdravotně postižených

Problematiku průkazu osoby se zdravotním postižením (dále OZP) upravuje zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením (z. č. 329/2011Sb.). Nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením má osoba starší 1 roku s tělesným, smyslovým nebo duševním postižením charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, které podstatně omezuje její schopnost pohyblivosti nebo orientace, včetně osob s poruchou autistického spektra. Od roku 2014 je možné průkaz osoby se zdravotním postižením získat pouze na základě samostatného řízení a posouzení zdravotního stavu posudkovým lékařem okresní správy sociálního zabezpečení.

Průkaz osoby se zdravotním postižením se poskytuje ve třech stupních: TP pro osoby se středně těžkým postižením, ZTP pro osoby s těžkým postižením a ZTP/P pro osoby se zvlášť těžkým funkčním postižením nebo úplným postižením pohyblivosti nebo orientace s potřebou průvodce.

Ke konci roku 2016 bylo v Libereckém kraji evidováno celkem 16 615 držitelů průkazu osob se zdravotním postižením, z toho bylo 767 osob ve věku do 18 let (4,6 % z celkové počtu držitelů). Převažujícím druhem průkazu u osob se zdravotním postižením v Libereckém kraji byl průkaz ZTP pro osoby s těžkým postižením (68,1 % ze všech držitelů průkazů). U mladistvých do 18ti let převažovali držitelé průkazu ZTP/P (74,6 % z celkového počtu držitelů průkazu osob se zdravotním postižením v daném věku).

Za Českou republiku podíl držitelů průkazu osob se zdravotním postižením ve věku do 18 let na celkovém počtu držitelů průkazu dosáhl 4,8 %, v Libereckém kraji tak byl podíl o 0,2 p. b. nižší, z pohledu krajů 5. nejnižší. Nejvyšší podíl mladistvých držitelů průkazu osob se zdravotním pojištěním byl v rámci mezikrajského srovnání vykázan v Ústeckém a Karlovarském kraji (shodně 6,3 %), na opačném konci pomyslného žebříčku se umístily Kraj Vysočina a Hlavní město Praha (3,9 %).